

Eski Van Niye Böyle Harabe Halde Bırakılmıştı?

Kale üzerine çıktık. Şimdi, kale burçlarından birisinin üzerindeyiz. Artık Van ovası ayağımızın altında bir halice gibi... Şehir ve gölü daha net olarak görebiliyoruz. Ermeni mezalimiyle yakılmış, yıkılmış ve viraneye dönmüş eski Van şehrini bu hâkim noktadan tekrar seyre koyuldum. Hem seyrediyor, hem de şu sorularıma cevap arıyordum:

- *Bu zengin ve bereketli ova, şu berrak pınarlar selsebil gibi akan şu çeşmeler niçin böyle perişan ve mahzun bırakılmıştı?*

- *Ecdad yadigârı bu binalar, bu kubbeler, bu minareler, mescidler, bu hamamlar, bu medreseler neden tamir edilmemiş ve böyle yüzüstü terkedilmişti?*

- *Bu şehri tamir ve ihya edeceklerine, neden ayrı bir şehir kurmayı tercih etmişlerdi?*

Sorularımın cevabını sanki viranelerden aldım. Lisan-ı hâl ile şöyle diyorlardı:

“Bunun iki sebebi var: **Biri**, Haçlı zihniyetinin bir neticesi olan Ermeni zulmünü hem gelecek nesillerin hem de bütün dünyanın nazarına bir ibret levhası olarak arz etmek. **Diğeri**, burada işlenen hunhar zulümlerin canlı belgeleriyle iç içe yaşamının ızdırabından bir derece uzak kalmak.”

Kalenin üzerinde etrafı seyrederek gezdik. İkinci namazını cemaatle eda ettikten sonra, kalenin dibinde okunan dersin devamını dinledik:

“Daüssıla tabir edilen iştihak-ı vatan hissi beni vatanıma sevketti. Madem öleceğim, vatanımda öleyim. Diye Van’a gittim. Her şeyden evvel, Van’da Horhor denilen medresem ziyaretine gittim. Baktım ki, sair Van haneleri gibi onu da Rus istilâsında Ermeniler yakmışlardı. Van’ın meşhur kal’âsı ki, dağ gibi yekpare taştan ibarettir. Benim medresem onun tam altında ve ona tam bitişiktir. Benim terkettiğim yedi-sekiz sene evvel, o medresemdeki hakikaten dost, kardeş, enis talebelerimin hayâlleri gözümün önüne geldi. O fedakâr arkadaşlarımdan bir kısmı hakiki şehid, diğer bir kısmı da o musibet yüzünden manevî şehid olarak vefat etmişlerdi. Ben ağlamaktan kendimi tutamadım ve kal’anın tâ medresem üstündeki iki minare yüksekliğinde medreseye nazır tepesine çıktım, oturdum. Yedi sekiz sene evvelki zamana hayâlen gittim. Benim hayâlim kuvvetli olduğu için, beni o zamanda hayli gezdirdi. Etrafta kimse yoktu ki, beni o hayâlden çevirsin ve o zamandan çöksün. Çünkü yalnız idim. Yedi-sekiz sene zarfında gözümü açtıkça bir asır zaman geçmiş kadar bir tahavvülât görüyordum.

*Baktım ki, benim medresemin etrafındaki şehir içi Kal'a dibi mevki, bütün baştan aşağıya kadar yandırılmış; tahrip edilmiş. Evvelki gördüğümden şimdiki gördüğüme, güya iki yüz sene sonra dünyaya gelip, öyle hazin nazarla baktım. O hanelerdeki adamların çoğu ile dost ve ahbab idim. Kısm-ı azamı ALLAH rahmet etsin muhaceret ile vefat etmişler, gurbette perişan olmuşlardı. Hem Ermeni mahallesinden başka Van'ın bütün Müslümanlarının haneleri tahrip edilmiş gördüm. Benim kalbim en derinden sızladı. O kadar rikkatime dokundu ki, binler gözüm olsaydı beraber ağlayacaktı. **Ben, gurbetten vatanıma döndüm; gurbetten kurtuldum zannediyordum. 'Va esefâ' gurbetin en dehşetlisini vatanımda gördüm.**"*

Hem dersi dinliyor hem de derste bahsi geçen viraneleri, harabeleri hazin hazin seyrediyordum. Ermenilerin bu vatanda işledikleri emsalsiz cinayet katliam tablolarından birisiyle karşı karşıyaydım. Kubbeleri çökmüş camileri, şerefeleri yıkılmış ince zarif minareleri tarifsiz hisler içinde temaşa ediyordum. Evet, burada her şey hazindi. Minareler kederli, kubbelere mahzundu. Minberler, mihraplar kan ağlıyordu. Etrafımı kuşatan geniş sahralar, mahzun görünüşlü dağlar ve engin sema da bu viranelerin matemini tutuyordu. Bu dayanılmaz manzara karşısında, gönül âlemimde hüznün ve keder bulutları katmer katmer teşekkül ederek gözyaşlarımı akıtıyordu. Gökyüzünü de siyah bulutlar kaplamıştı. Derken yağmur aheste aheste yağmaya başladı. Sanki asuman gözyaşlarıyla hissiyatımıza ortak oluyordu. "Yağmur yağmıyor, asuman ağlıyor bu mezali. Mazi ağlıyor, hâl ağlıyor... Bu hıçkırıklara kulak tikanırsa istikbal de ağlar!" dedim.

Vakit akşam üzeriydi. Tarihin ciğersûz vak'alarını, bir sır küpü gibi saklayan bu kaleyi, şu ayağımız altında serili duran hazin ve perişan harabeleri, beri taraftaki yıkık medreseyi ve herşeyiyle tarih olan bu mekânı arkamızda bırakarak, Van'a dönmek üzere, kaleden aşağıya doğru inmeye koyulduk.